

MORGENSANG I SKOLEN

SHOW IT, DON'T TELL IT

TRYGHED

RESPEKT

ÅBNE RUMMET

LIVSYTRING

ENIGHED

ROLLEMODELLER

DANSK SANG

Johanne Elise Schack von Brockdorff og Trine Lund Sørensen

INDHOLD

FORORD	3
SHOW IT DON'T TELL IT	4
TRYGHED	5
RESPEKT	6
ÅBNE RUMMET	7
LIVSYTRING	8
ENIGHED	9
ROLLEMODELLER	10
OM FORFATTERNE	11
OM TILBLIVELSEN AF MATERIALET	11

DANSK SANG

Lydens Hus, Gammel Kongevej 11, 3. sal, 1610 København

Tlf. 50 70 26 67 – dansksang.dk

Morgensang i skolen

af Johanne Elise Schack von Brockdorff og Trine Lund Sørensen

© 2024 Dansk Sang, Musiklærerforeningens forlag

Udgivet 2024. 1. udgave, 1. oplag

1448-PDF · ISBN 978-87-7178-228-8

Redaktion: Søren Bechmann, Anders Medum Groth, Lars Thor Larsen, Jakob Faurholt, Niels Leonhard Rebsdorf og Ebbe Kaad Jakobsen

Layout: Lise Glindvad

FORORD

Der er meget, der skal aftales, organiseres og planlægges, når vi laver morgensang. Tit er det alt det praktiske, der først falder os ind. Hvor mange sange skal vi synge? Hvilke sange skal vi synge? Hvem spiller til? Hvem vælger sangene? osv. Det er heller ikke usædvanligt, at vi i en travl skolehverdag ikke når ret meget ud over de praktiske aftaler.

Det tankevækkende er, at bliver vi bedt om at beskrive værdien af morgensang, altså hvorfor vi gør det, og hvad det giver os, så er det sjældent de praktiske foranstaltninger, vi kommer til at tænke på først. Her er det ord som samhørighed, sangglæde, tryghed og stemning, der ofte falder os ind. Og enhver, som har oplevet en morgensang med trygge børn, der synger, så taget letter, og med den her helt særlige stemning, som kun en sang kan skabe, kender den kæmpe værdi, der ligger gemt i sådan en magisk hverdagsoplevelse.

Det er bare sådan, at størrelser som samhørighed, sangglæde og tryghed, de opstår ikke nødvendigvis af sig selv. Vi kan sagtens afvikle en morgensang på en måde, hvor der er styr på alle praktiske funktioner og aftaler, men hvor der ikke *nødvendigvis* er en god stemning, hvor børn og voksne ikke *nødvendigvis* er trygge, og hvor vi ikke *nødvendigvis* oplever alt det, vi egentlig ønsker med morgensangen.

Som voksen til en morgensang kan der være usikkerhed omkring, hvad ens egen rolle er. Måske er der ikke rigtig nogen, der synger med, og hvad gør man lige ved det? Er jeg som klasseleder ansvarlig for, hvordan min klasse opfører sig? Og hvordan må man egentlig opføre sig til

morgensang? Forventes det af mig, at jeg skal få mine elever til at synge eller sidde på en bestemt måde? Synger jeg egentlig selv med? Som barn er der også en hel masse på spil. Det kan være nyt og overvældende og måske endda sårbart for nogle børn at samles med resten af skolen i en stor flok. Det kan også – for nogen – være utrygt at synge i en ny og uvant ramme.

Morgensolen er et bud på et fælles pædagogisk fundament for morgensangen. Den belyser nogle grundlæggende principper for den måde, vi laver morgensang på og skaber et afsæt for en fælles pædagogisk refleksion over – og udvikling af – vores morgensangskultur og pædagogiske praksis. En væsentlig del af morgensolens budskab er, at vi alle bærer en del af morgensangen i vores hænder. Vi spiller alle sammen en rolle, om vi vil det eller ej. Derfor henvender dette materiale sig til alle voksne på skolen. Det er intentionen, at man relativt hurtigt kan læse materialet igennem og bruge de 7 stråler som et fælles afsæt for arbejdet med morgensang, der hvor man er.

Strålerne er hinandens forudsætninger, og en stråle kan ikke stå alene. De både supplerer og overlapper hinanden, og de giver mening i kraft af hinanden. Tilsammen belyser de hele morgensangen. Hver stråle har en overskrift, en beskrivelse, en refleksion og en ideboks. Beskrivelsen er det vi navigerer efter, og det vi ønsker. Refleksionen er en synliggørelse af nogle af de temaer, oplevelser eller dilemmaer, der kan være på spil. Ideboksen er konkrete forslag til, hvad vi kan gøre.

God fornøjelse med materialet.
Kærlig hilsen Johanne og Trine

S SHOW IT DON'T TELL IT

Vi voksne viser vejen ved at være blandt børnene og være deltagende. Vi tillægger morgensangen værdi, når vi viser glæde ved deltagelse, og børnene bliver præsenteret for en konkret måde for deltagelse gennem vores ageren. Børnene lærer at være til morgensang gennem kroppen og erfaringen – og ved at spejle sig i os voksne og i de andre børn.

Morgensangen kan blive et rum fuld af forskellige voksnes irettesættelser, ord og anvisninger om, hvordan børnene skal opføre sig. Det skal vi forsøge at undgå.

Som voksen kan vi kun vise vejen, når vi kender vejen.

- Hav et "stille-signal" som morgensangsværten bruger, når der skal være ro. Aftal, at øvrige voksne hjælper med at skabe ro ved at følge værtens anvisning.
- Syng med på sangene, deltag aktivt i morgensangen og hav opmærksomheden rettet mod værten.
- Hav løbende dialog og fælles refleksion i personalegruppen om roller og forventninger til morgensang, så alle kender vejen.

T TRYGHED

Når vi synger, giver vi noget af os selv. En forudsætning for at åbne sig og give noget af sig selv er, at man er tryk. Derfor bygger en god morgensang først og fremmest på det trykke rum, hvor alle, børn som voksne, mærker, at den man er, og det man kommer med, har en betydning og en værdi.

Vores trykhed som voksne er en forudsætning for børnenes trykhed.

Som voksne kan vi blive utrykke, fordi vi er usikre på, hvad vores egen rolle egentlig er, og hvad der forventes af os.

For børnene kan det være nyt og overvældende og måske endda sårbart at samles med resten af skolen i en stor flok, og det kan også – for nogen – være utrykt at synges i en ny og uvant ramme.

Børnenes trykhed er vores ansvar.

- Hav en fast skabelon for morgensangens forløb og faste aftaler om arbejdsfordeling, ritualer, tegn og organisering af faste pladser.
- Skab trykhed for børnene gennem relationer, glæde og nærvær.
- Bring evt. tvivlsspørgsmål og undren op til fælles dialog og refleksion på personalemøder.
- Brug særlige tilbagevendende sange, der markerer særlige tilbagevendende begivenheder. Det skaber genkendelighed og trykhed. Det kan være en fredagssang, en fødselsdagssang, en afskedssang osv.

R RESPEKT

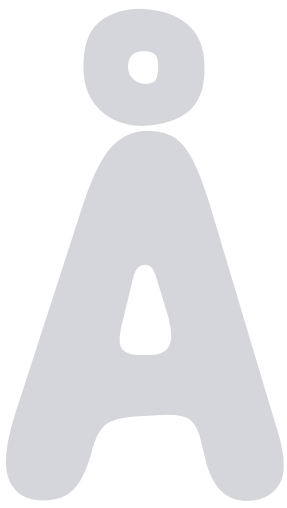
Respekter børnenes forskelligheder. Der er mange måder for børn at deltage i morgensang på. Et barn kan eksempelvis sidde og kigge ud i luften uden at synge med og stadig være deltagende på sin egen måde. Vi voksne må være enige om et defineret rum for deltagelse, så vi kan møde alle måderne for børnenes deltagelse ligeværdigt, kærligt og respektfuldt.

Hver gang vi vurderer og bedømmer et barns adfærd til morgensang, øger vi barnets selvbevidsthed i situationen. Barnets selvbevidsthed og de tanker og følelser, der følger med, modarbejder morgensangens væsen - det præstationsfrie rum - og hæmmer lysten og modet til at åbne munden og synge. Jo mere adfærd vi vælger at definere som uønsket, des flere elever vil træde ved siden af, og des flere irettesættelser vil der være til morgensang.

Det skaber utryghed, hvis der opstår for meget uro eller kaos. Vi skal respektere børnene og lade dem være dem, de er, men vi skal også sætte en god og tydelig ramme som vi hjælper dem med at være i.

At respektere børnene er også at respektere barndommen. Vi skal lave en morgensang som er for børn, tilrettelagt og udført på børnenes præmisser, og med et indhold, som er meningsfuldt for børn.

- Undgå at vurdere børnenes adfærd.
- Hav et defineret rum for deltagelse med højt til loftet.
- Tal med børnene om morgensang, vær nysgerrig, lyt til deres oplevelser, og tag det med i jeres arbejde med morgensang - f.eks. i forhold til sangvalg.
- Husk at synge børnenes yndlingsange ofte.

ÅBNE RUMMET

Med morgensang følger et værtskab, som er en defineret rolle for den person, som afvikler morgensang. Som vært for en morgensang er det en forudsætning, at man har mod på at åbne og indtage rummet, så der intuitivt og naturligt etableres en fælles retning for opmærksomheden. Det skaber tryghed, når værten slår en stemning an og går forrest i at tage ansvar for energien i rummet, og når alle andre hjælper til gennem deltagelse.

Når man er morgensangsvært er man vært med hele sig selv. Alt, hvad vi gør, også alt det ubevidste, bliver kommunikeret og registreret. Kropssprog, mimik, tonefald osv. Vi bruger os selv og giver noget af os selv. Når værten er nærværende og tryk, hviler i sig selv, deler ud af sig selv og indtager rummet, skaber det tryghed.

Når vi trækker tråde fra vores eget liv ind i morgensangen og giver noget af os selv, f.eks. gennem en lille fortælling, så deler vi liv med hinanden, knytter bånd og relationer.

Mange steder er det musiklæreren, der er vært til morgensang, men for de fleste er det faktisk for stor en opgave både at være vært, vælge sange, fortælle, indtage rummet og spille til sangene.

- Hav faste aftaler om, hvornår og hvordan man er morgensangsvært og lad værtsskabet gå på skift.
- Vær som vært opmærksom på din fremtoning, fx kropssprog og stemmeføring.
- Lav en fælles samling af små morgensangshistorier og fortællinger, som kan bruges, når man er vært.
- Inspiration til små oplæg: årstider, en oplevelse, en sang, en interesse, en nyhed, en lille ting osv.
- Lad værten vælge en sang, så der er ejerskab og anledning til personlige fortællinger.

LIVSYTRING

Morgensang er en fælles livsytring for alle. Det er en måde at være sammen på, og vi deler liv med hinanden. Det er ikke en koncert, og det er ikke en optræden. Morgensangen orienterer sig mod oplevelsen frem for præstationen. Når vi synger åbent og frit med hinanden, skaber vi et helt særligt rum sammen. Et rum, hvor vi kan opleve, at jeg bliver til vi. Det vigtigste her er børnenes sangglæde og glæden ved at være sammen.

Der er et dilemma, der består i, at vi på den ene side gerne vil have, at børnene synger, så de kan opleve sangglæde og værdien af morgensang. På den anden side hverken kan eller skal vi kræve af dem, at de synger.

Når morgensangen er en måde at være sammen på, træder det relationelle i forgrunden. Vi skal derfor, som voksne, fokusere på relationsarbejdet under morgensang.

Når vi bygger bro mellem morgensangen og vores skolehverdag og livsverden, bliver morgensangen en fælles livsytring, som rækker ud over skolen.

- Inddrag skolens fag i morgensangen, og inddrag elementer fra morgensangen i skolens fag.
- Vælg vedkommende sange, der spejler børnenes livsverden, og tænk over, at sangene repræsenterer forskellige stemninger og følelser.
- Vær generøs med din egen sangglæde, og syng også de voksnes yndlingssange.
- Brug sammen med dine kollegaer morgensangen til at knytte bånd og være sammen med alle elever i et ligeværdigt rum.
- "Ugens sang" kan være en metode til at åbne nye og teksttunge sange.

E ENIGHED

Der er i hele personalegruppen enighed om morgensangens værdier og rammer. Vi er enige om, hvordan morgensangen afvikles, og hvordan vi er til stede med hinanden og med børnene. Vi navigerer efter vores fælles værdier og følger de aftaler, der er indgået. Vi reflekterer løbende over vores praksis i fællesskab.

I arbejdet med fælles værdier er vi opmærksomme på, at en værdi rækker ud over selve morgensangens rum og er af almen karakter. Noget som vi vil give børnene med videre ud i livet og verden.

Forskellige voksne kan have forskellige grænser, hvad angår ro, opførsel og adfærd. Derfor kan det skabe frustrationer og udfordringer hos os voksne, når vi samles til morgensang.

Når vi oplever noget som et problem eller en frustration, er det, fordi det blokerer for en intention eller et ønske om noget positivt.

En konstruktiv måde at arbejde med vores frustrationer kan være at tage vores oplevelser med til personalemøde som cases til fælles refleksion. På den måde udvikler vi hele tiden vores pædagogiske praksis og morgensangskultur sammen.

- Bliv enige om, hvilke værdier der ligger til grund for jeres morgensang.
- Hav en skabelon for morgensangens forløb.
- Hav helt klare aftaler om de voksnes rum for deltagelse til morgensang.
- Hav en skabelon for, hvordan I arbejder med morgensangscases og udvikling af jeres morgensangskultur på personalemøder. Sørg for at trække tråde til jeres fælles værdier, når I behandler en case.

ROLLEMODELLER

Alle voksne er rollemodeller og ambassadører for morgensangen. Vi spiller alle en rolle, om vi vil det eller ej. Alle voksne tager fælles ansvar for stemningen i rummet og hjælper/guider alle børn på lige fod. Børnene er også rollemodeller for hinanden og skal inddrages, så de får et ejerskab. Afvikling af morgensang er derfor et fælles anliggende, og vi bærer alle sammen en del af morgensangen i vores hænder.

Alle oplever morgensangen forskelligt. Vi er forskellige, og vi indtager bevidst eller ubevidst forskellige roller, når vi er sammen til morgensang. Der ligger en intention om noget godt bag alle handlinger, også dem vi ikke umiddelbart forstår.

Vi er ikke altid opmærksomme på, hvordan vi selv fremstår. Hvis vi er usikre, skeptiske eller utrygge, kommer det til udtryk i den måde, hvorpå vi er til morgensang. Og det kan blive en del af vores fælles morgensangskultur. Børnene spejler og kopierer meget mere, end vi lige tror.

- Vis børnene vejen ind i morgensang ved at gå forrest og statuere det gode eksempel.
- Inddrag elementer fra musikundervisning, skolekor og andre fag i morgensangen. Når vi gør det, synliggør vi børnene, og de bliver rollemodeller for hinanden.
- Belys i personalegruppen hinandens foretrukne handlinger og roller med henblik på at synliggøre de gode intentioner. Træk tråde til jeres fælles værdier.

OM FORFATTERNE

Vi er makkerparret Trine og Johanne. Vi er begge vokset op i stærke musikalske fællesskaber, hvor morgensang, fællessang, kor og sammenspil har været helt centrale, selvfølgerlige og naturlige dele af det at være sammen, være barn og gå i skole. Vores tilgang til musikundervisning er båret af den glæde, samhørighed og magi, som vokser ud af netop disse stærke fællesskaber.

Vi arbejder med musikpædagogisk udvikling inden for sammenspil, kor, fællessang og morgensang i skolen. Vi arrangerer og afvikler kordage for skolebørn, afvikler kurser for fagpersoner med virke inden for det musikpædagogiske praksisfelt og arbejder som morgensangskonsulenter for skoler i hele landet. Vi udgiver materiale på forlaget Dansk Sang og er bidragsydere til flere sangbøger med sange for børn og voksne.

Didaktikken i vores materiale er udviklet og afprøvet i vores eget arbejde, og mange ideer er opstået sammen med børnene. Nøgleordene er tryghed, fællesskab, glæde, oplevelse, børns spontane udtryk og intuitive musikalitet.

OM TILBLIVELSEN AF MATERIALET

Morgensang har altid været en væsentlig del af vores liv. Først i barndommen, gennem vores egen skolegang, sidenhen på vores uddannelser og nu professionelt. Dette materiale er således en manifestation af et livs erfaring med, indblik i, udvikling af, samtaler om, undersøgelse af, opdragelse til og internalisering af den tavse viden, som morgensangspraksis er, og indholdet heri bygger på erfaringer og viden fra:

- Ansættelser som musiklærere i grundskolen, herunder opstart af morgensangstraditioner på flere skoler.
- Efteruddannelse og praksiserfaring inden for børnekor ved Børnekorakademiet og ved Signe Sørensen, Alle kan synge.
- Samtaler om morgensang med musiklærere på vores kurser gennem Musiklærerforeningen
- Samtaler og vidensdeling i musiklærernetværk i forbindelse med Friskolernes Kordag, finansieret af FRISKOLERNES netværkspulje.
- Sparring og vidensdeling gennem forlaget Dansk Sang.
- Øster Åby-projektet – et musikpædagogisk udviklingsprojekt om morgensang på Øster Åby Friskole i samarbejde med historiefortæller Maria Junghans. Støttet af Halbergs Familiefond.

TAK

En stor tak til alle de skoler, lærere, børn, kursister og kollegaer som har bidraget med oplevelser, sparring, fortællinger, erfaringer og viden. Kassebølle Friskole, Rudme Friskole, Albertslund Lilleskole, Herstedøster Skole, Gungehuskolen, Skolen ved Bulowsvej, Sundhøjskolen afdeling Lundby, Alle kan synge, Risbjergskolen, Hvidovre Musikskole, Dansborgskolen, Engstrandskolen, Kulturhuset Risbjerggaard, FRISKOLERNE, Dansk Sang, kursister på vores kurser, Odense Friskole, Ollerup Friskole, Kassebølle Friskole, Vester Skerninge Friskole, Skallerup Friskole, Hundelev Friskole, Lørslev Friskole, Vendsyssel Naturunivers, Sindahl Privatskole, Poulstrup Friskole, Astrup-Sønderskov Friskole.